

תולדת קרן - צרורות (ב):

חלק ראשון. במחלוקת האם נזק צרורות תולדת רגל או תולדת קרן, וקישורה לתורת-א"י.
חלק שני. באור המחלוקת בתלמוד, האם הלכתא גמירי בצרורות, והאם לממונא או לחצי.
חלק שלישי. באור המחלוקת בתלמוד בטעם שפטרה התורה שן ורגל ברשות הרבים.

א. קושיות הרא"ש על הרי"ף.

בתחילת מסכת בבא-קמא אומרת הגמרא שמלשון המשנה "ארבעה אבות נזיקין" יש לנו לתלמוד שלאותן אבות יש גם תולדות, ומכיון שכך, דנה הגמרא האם תולדותיהן כיוצא בהן לכל דבר. ומביאה את דברי רב פפא שיש מהן שאינן כיוצא בהן. וזו לשון הגמרא בדף ג: במסקנתה: "וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל, רגל הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל, בחצי נזק צרורות (שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושברו את הכלים, רש"י) דהלכתא גמירי לה, ואמאי קרי לה תולדה דרגל, לשלם מן העליה... לרבא דמבעיא ליה אמאי קרי לה תולדה דרגל, לפוטרה ברשות הרבים".

הדרך שבה הובאה הסוגיה ברי"ף, גרמה לרא"ש להתערב בציטוט דבריו, וזו לשון הרא"ש: "כתב רב אלפס: כיון דקיימא לן דנזק שלם ממונא הוא, וחצי נזק קנסא, ומועד שהזיק משלם נזק שלם מן העליה, ותם שהזיק משלם חצי נזק מגופו, בעינן למידע תולדות דהני אבות, אי כיוצא בהן נינהו, דכל מועד מינייהו תולדה דידיה כוותיה דמשלם נזק שלם מן העליה ותם שהזיק תולדה דידיה כוותיה דמשלם חצי נזק מגופו, או דלמא תולדותיהן לאו כיוצא בהן. היה נראה לו לרבנו יצחק שאם לא מצינו חילוק וכו'".

ואסיקנא דכולהו תולדותיהן כיוצא בהן, לבר מתולדה דרגל, ומאי ניהו חצי נזק צרורות, דהלכתא גמירא לה דממונא הוא, ולא משלם אלא חצי נזק. הא דקאמר הלכתא גמירי לה דממונא הוא, להא לא בעי הלכתא, דממילא ממונא הוא, כיון דתולדה דרגל הוי, ועיקר הלכה לחצי נזק גמירי וכו'".

ושן ורגל פטורים ברשות הרבים דאורחיה הוא. תמיה לי מה הוצרך לפרש טעמא דפטירי משום דאורחיהו הוא, הא קרא כתיב ובער בשדה אחר ודרשינן ולא ברשות הרבים".

שלוש קושיות ראה הרא"ש בדברי הרי"ף:

א. מדוע מקדים הרי"ף, שלא כהרגלו, פירוש לסוגיה לפני שהוא מביא אותה.

ב. מדוע הוסיף הרי"ף על דברי הגמרא, ואמר **שההלכתא גמירי לה שחצי נוק צרורות הינו ממון**, וזאת בניגוד לדברי רש"י במסכת שבועות דף לג., שכתב: "...ואף-על-פי שאין זה שינוי, דהא אורחא בהכי, והויא תולדה דרגל ולא תולדה דקרן תמה, והוי ליה לשלומי נוק שלם, הלכה למשה מסיני הוא לחצי נוק, - וההוא חצי נוק ממונא הוא דהא לאו תולדה דקרן הוא".

ג. מדוע דורש הרי"ף, שלא כהרגלו, את טעם התורה.

חלק ראשון. האם הלכתא גמירי לחצי נוק.

תירוץ קושיית הרא"ש השניה.

ב. בירושלמי (ובחלק מהבבלי) אין הלכתא גמירי לה.

כדי לבאר את שיטת הרי"ף, נדון תחילה בתמיהה השניה שאותה הניח הרא"ש, כשהיתה. בתחילה נברר האם קיימות דעות הסוברות שאין שום הלכתא גמירי לה בצרורות. והנה המעיין בירושלמי שם במסכת שבועות, יראה שהירושלמי אינו מתלבט כלל בשאלת הבבלי (תא שמע: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נוק וחצי נוק. - והא חצי נוק קנסא הוא... בחצי נוק צרורות), ומכאן עולה לכאורה שלירושלמי כל חצי נוק ונוק הינם ממונא, ואין מקום לחלוקה בין צרורות לגיחה. סברא זו מקבלת חיזוק מהירושלמי בגיטין בתחילת פרק הניזקין, וז"ל: "תני רבי חייה: נוק וחצי נוק נגבין מן המשועבדין. ניחא נוק, חצי נוק לא מגופו הוא משלם? אמר רבי יוסי: תיפתר בשור תם שהזיק והלך הבעל ומכרו, כבר משתעבד גופו לבעל הנוק וכו'".

והנה הירושלמי כלל לא מנסה להעמיד את הבריתא בחצי נוק צרורות, ומכאן שהירושלמי אינו מחלק בין המקרים השונים של חצי נוק. וכן עולה למעיין בסוגיתנו בירושלמי בבבא-קמא, כפי שכתב כאן בעל "יפה-עינים", וזו לשונו: "תולדותיהן כיוצא בהן - מהירושלמי כאן ובשבת פרק ו, משמע דפשיטא להו הכא דהו כיוצא בהן... וגם אין נפקא-מינא בדין ביניהם...".

תולדות קרן - צרורות (ב):

אלא שאם כך יש להקשות על הירושלמי, שהרי רגל משלמת נזק שלם ואילו צרורות רק חצי נזק, כמבואר במשנה בדף יז: "כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר, היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק...". וכיצד יתכן שצרורות - תולדת הרגל, משלם חצי נזק כאשר האב עצמו משלם נזק שלם. ולכאורה מתבקש לומר שיש נפקא-מינא לדינא והלכתא גמירי לה.

אלא שעל כרחק, מן הירושלמי עולה שצרורות הינם תולדת קרן לכל דבר, וממילא מובן שדומה היא לאב בתשלומין ובכל שאר הדינים. ואדרבא מדוייקת מאד לשון המשנה שם שכרכה יחד בעיטה וצרורות, שכן שניהם תולדת קרן. והנה ודאי שיש צורך להסביר את הבנת הירושלמי, שהרי קרן, דהיינו פעולת הנגיחה, הנה משונה, או שכוונתה להזיק, ואילו צרורות זו פעולה הנעשית דרך אגב, ודומה באופייה לרגל.

אך לפני שנסביר את הבנת הירושלמי, נברר האם הבנה זאת נמצאת גם בבבלי. והנה בירושלמי בתחילת פרק שני, מובאת מחלוקת האם צרורות פטורים ברשות הרבים. דעת רבי אלעזר שצרורות חייבים בכל ענין ברשות הרבים, ואילו דעה אחרת שם סוברת שיש מצבים שבהם צרורות יהיו פטורים ברשות הרבים, ויש מצבים שיהיו חייבים (דעות אלו הולמות את שהראנו, שהירושלמי סובר שצרורות הינן תולדת קרן). והנה, מן העיון בדף יט אצלנו, נראה שרבי ירמיה סובר אף הוא שצרורות תולדת קרן הן, וממילא אף-על-פי שהחפץ הניזוק היה ברשות הרבים, יש לחייבו.

כמו כן, מגירסת רבנו חננאל והרי"ף שם, נובע שזוהי גם דעת רבי אבא בר ממל (ואף רבי אמי או רבי חייא בר אבא). חו לשון רבנו חננאל: "בעי רבי אבא בר ממל: היתה מהלכת במקום צרורות שאי-אפשר לה אלא אם כן מנתזת, ובעטה והתיזה מהו, כיון דלא אפשר לסגויי אלא אם כן מנתזת, אורחה הוא ורגל ברשות הניזוק נזק שלם משלם, או דילמא השתא מיהת מחמת ביעוט נתזן וצרורות נינהו ועלתה בתיקו".

מבואר מגירסתם שכאשר צפוי שהצרורות יעופו (מדרון תלול ומרוכה כאבנים וכדומה) נידונים הצרורות כרגל לכל דבר, ובכך כלל אינם מסתפקים. ספקם הוא האם להתחשב בכך שהבהמה בעטה (שלא כצפוי) ולכן תידון כ"צרורות" (סוג של קרן, דהיינו נזק לא צפוי הנגרם על-ידי הרגל).

מבואר מדברי רבנו חננאל (וכן מהגירסא הדומה המובאת ברי"ף) שהמקרה הרגיל של צרורות (במקום שלא צפוי שתתיו) נידון גם בבבלי כתולדת קרן, וממילא אין צורך בהלכתא גמירי.

ג. סברת השיטה שצרורות הן תולדת קרן.

והנה יש לחקור מהי הגדרת האב קרן, המתואר בתורה על-ידי נגיחה, ומתברר שאפשר להגדירו בשלוש דרכים:

א. נזק זה אין היזקו מצוי הן ביחס לרגל והן ביחס לשן, ולכן זהו נזק משונה.

ב. כוונת בעל-החיים להזיק (ועיין תוספות ד"ה לא ראי הקרן, דף ג:).

ג. נזק זה נעשה כתוצאה מפעולה משונה.

והנה המשותף לשתי ההגדרות האחרונות הוא, שהן תולדות את דין התורה בכוונת הבהמה, לעומת ההגדרה הראשונה המתחשבת בכך שהנזק אינו שכיח והוא משונה. ובאמת בדף ב: הובאו הגדרות אלו ברצף אחד, ולכן היו ראשונים שאימצו מספר הגדרות לאב קרן. אולם לשיטת הרי"ף למרות שהובאו בסמוך, אינן מסכימות, אלא בעל הגמרא הביא את האחרונה כדי לדחות את הראשונה. אולם הרי"ף הכריע שלא כמותו על-פי גירסתו במסקנת הש"ס בדף יט'.

ולכן על אף שבדף ב: הובאו שתי הגדרות לאב קרן: א. אין היזקו מצוי (נזק משונה). ב. כוונתו להזיק. בחר הרי"ף בראשונה והשמיט את השניה, משום שהראשונה מתאימה לגירסתו במסקנת הש"ס בדף יט, שהגדרת האב קרן היא נזק משונה (וגם צרורות הנעשים בפעולה "כאורחיה", הוא נזק משונה, ולכן משלם מחצה).

והנה בעל ה"יפה-עינים" כתב בתחילת המסכת: "בפירוש המבעה משונה פירוש הירושלמי מהבבלי, דבירושלמי מפרש דכולל שן ורגל כמו שהכתוב כללם כאחד בחד קרא". אולם אחר שראינו את שיטת רבנו חננאל והרי"ף בבעית רבי אבא בר ממל נוכל לומר, שאף-על-פי שלבבלי

1. לפי דרך הרי"ף, תבואר סוגית "לא ראי הקרן" בתחילת דף ד, כהצעה להבין את הגדרת האב קרן כ"כוונה להזיק" וחזרה מנסיון זה ובחירה בהגדרה "נזק משונה"; והמתקוף סובר שבאמת הגדרת האב קרן היא "כוונה להזיק". ולכן התקוף והירושלמי שסובר ש"שור" היינו קרן, ואינו מתלבט "מאי קאמר", מתאים עם שהראינו לעיל, שלירושלמי פשוט שהגדרת קרן היא "נזק משונה" (ומתבקש שההסבר השלישי בסוגיא שם סובר שהגדרת האב קרן היא "פעולה משונה", ואכמ"ל).

תולדות קרן - צרורות (ב):

פירוש שונה לאב "מבעה", אין פירוש הירושלמי "משונה", שכן בשני התלמודים קיימת חלוקה ראשונית לשני אבות מרכזיים, האב המועד הכולל בתוכו את השן והרגל, והאב התם הכולל בתוכו את הקרן ואת הצרורות (לפי הסוגיה בדף יט).

ד. מחלוקת בבבלי למאי הלכתא גמירי.

על הבנה זו שהעלנו מן הירושלמי ומן הבבלי בדף יט, שצרורות הינם תולדת קרן, יש להקשות מן הגמרא בדף יז: שם מובאת דעת רבא, המתלכט מדוע לחכמים צרורות משלמים חצי נזק, וז"ל: "אמר רבא: בשלמא סומכוס קסבר כוחו כגופו דמי, אלא רבנן. אי כגופו, דמי כוליה נזק בעי לשלם, ואי לא כגופו דמי, חצי נזק נמי לא לשלם. הדר אמר רבא לעולם כגופו דמי, וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה".

ומוכח משם שרבא סובר שצרורות אינם תולדת האב התם, שהרי אם כך, פשוט מדוע משלמים חצי נזק. שם סובר רבא שהחלוקה לאבות אינה על-פי רמת הציפיה לנזק, אלא על-פי אופן פעולת ההיזק, ופעולת הצרורות דומה באופיה לפעולת היזק הרגל, ולכן היא תולדת הרגל. ומתוך ההכרח מעלה הוא שהעובדה שהנזק משתלם רק בחציו היתה ידועה לתנא מתוך הקבלה. (אך שאר הדינים כגון תשלום מעליה, ופטור ברשות הרבים וממונא, הינם מסברא, כמו שכתב רש"י במסכת שבועות).

אך נראה שגמרא זו אינה קשה רק לגמרות שהבאנו, אלא קשה אף לגמרא בדף טו, וז"ל: "אתמר: פלגא נזקא - רב פפא אמר ממונא, רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא... תא שמע: זה הכלל: כל המשלם יותר על מה שהזיק - אינו משלם על-פי עצמו... תיובתא. והלכתא פלגא נזקא קנסא, תיובתא והלכתא? אין, טעמא מאי הויה תיובתא משום דלא קתני כמו שהזיק, לא פסיקא ליה, כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא, משום הכי לא קתני".

והרי לרבא בדף יז צרורות הינם ממונא, מפני שהינם תולדת הרגל, וכפי שכתב רש"י במסכת שבועות, ואילו הגמרא בדף טו יודעת את עובדת היותם ממונא מפי הקבלה. ונראה שהרי"ף העדיף שלא לדחוק את לשון הגמרא, והניח שעל כרחק גמרות אלו חולקות, והגמרא בדף טו סוברת כירושלמי וכגמרא בדף יט, שצרורות הנם תולדת האב התם (דהיינו קרן), ולכן אין חידוש בכך שמשלמים חצי נזק, והחידוש הוא בכך שהתשלום הינו ממונא.

לפי דרכנו נוכל לישב תמיהה על הגמרא בדף טו, הכיצד זה התעלמה מהסוגיא המשנה הסמוכה, האומרת שנוק צרורות יוצא דופן

בדין הוא. וכבר כתב הרא"ש בתוספותיו בתחילת פרק "האומר", שלא יתכן שנעלמה משנה מן האמוראים (וכל-שכן משנה סמוכה), ומדוע בשלב הראשון הסתיימה הסוגיה בתיובתא (ולא בקשיא)? אמנם אחר שראינו שסוגיות רבות בבבלי סוברות כירושלמי, שצורות תולדת קרן, ואחר שראינו שלירושלמי הדמיון ביניהם מושלם, אפשר לומר שהסוגיה בדף טו סברה בשלב הראשון שהמשנה כרכה את שתי תולדות הקרן (בעיטה וצורות) יחדיו, מפני שהדמיון ביניהם מושלם, ולשיטתה שניהן קנסא או שניהן ממונא.

וכשם ששיטת רבא בדף יז, הסובר שצורות הינם תולדת רגל, העלתה מכח קושיא שקיימת הלכתא גמירי לה שהנוק משתלם רק בחציו. כך שיטת הגמרא בדף טו, הסוברת שנגיחה ובעיטה השייכות לאב קרן, הן קנסא, העלתה מכח קושיא שצורות על אף שהן שייכות לאותו אב-קרן, הן ממונא - דהילכתא גמירי לה דממונא הוא.

באור חדש תוארנה גם הסוגיות בדפים יח-יט, הדנות בשאלות האם יש העדאה לצורות, האם צורות משתלמים מגוף השור, והאם צורות פטורים ברשות הרבים, שכן סוגיות אלו סוברות שצורות הן תולדת קרן, (ועיין במפרשים שם שנדחקו כיצד יתכנו התלכטויות אלו - ברגל).

כמו כן, קושיית כל המפרשים על הסוגיה בדף ג: מדוע תמהה הגמרא "ואמאי קרי לה תולדה דרגל" - הוסרה, שהרי מכיון שצורות הן תולדת קרן, ודאי שמפליא מדוע קוראים להם "תולדת רגל". (ועיין הגירסה בדברי הרשב"א, ודוק).

נמצא שבבבלי קיימות שלוש גישות להגדרת האבות ותולדותיהן. גישה אחת היא גישת רבא בדף יז, שהגדרת האבות היא על-פי אופן פעולת ההיזק, האם פעולה רגילה או שלא כדרכה, וממילא צורות הן תולדת רגל והלכתא גמירי לחצי נזק. גישה שניה היא גישת רבא בדף יח (והירושלמי), שהגדרת האבות היא על-פי סבירות הנוק, וממילא צורות נכללים באב התם, ואם יש הלכתא גמירי, הרי שהיא לממונא. וגישה נוספת, המגדירה קרן כפעולה שכוונתה להזיק.

הרי"ף על-פי גירסתו, אימץ את הגישה השניה ולכן בפרק שני השמיט שהלכתא גמירי לחצי נזק, ואילו הרא"ש ורוב הראשונים אימצו את הגישה הראשונה (אלא שסברו שאין מחלוקת בין הגישות, ולכן נדחקו ליישב אותן).

ה. אוירא דארץ-ישראל.

והנה הפליאה במהלך הסוגיה בדף טו היא מהגדולות שבש"ס, ומרן הרב זצ"ל באגרות-הראי"ה באגרת קג, בדברו על "יתרון החכמה דאוירא דארץ-ישראל", הקדים בהבאת הקושי מסוגיה זו, וז"ל: "למשל בסוגיא דבבא-קמא (טו) בפלגא ניזקא קנסא או ממונא... והדבר תמוה, למה לא אמר בתחילה התירוץ, ולא תהיה תיובתא כלל? ואינו דומה להא דערובין בב' מקומות (י, ו-טז), דהתם ממקום שמותיב הויה תיובתא, אלא דמכל מקום קיימא הלכתא, משום די"ל יסוד ממקום אחר, אבל כאן אין כאן תיובתא לכתחילה, ולמה לן להאריך בשפת יתרי?".

ותירץ הרב שם על-פי מהלך הגמרא בדף יז, המתלבטת האם כוחו כגופו, וז"ל: "ונראה לעניות דעתי, דביסוד הלכה למשה מסיני דצרורות, י"ל שההלכה לא באה לחדש דין חתוך בתור הלכה עקורה שאין לה דמיון, כי אם לברר לנו בהא דנוק אינו חייב כי אם בפועל, אבל גרמא פטור... ובאה הלכה למשה מסיני לומר שיש בזה חלק מגופו וחלק של גרמא, על כן החצי דגרמא פטור, והחלק דגופו שיש בזה חייב, ומשום הכי באמת הוי חצי נוק דצרורות ממש כמו שהזיק, ומכל מקום לא פסיקא ליה, דסברות כאלה צריכות כמה הסברות כדי להעמידן, ואינן נמסרות לכל...".

והנה הסבר הרב מבואר ומתבקש לשיטת הראשונים שפסקו את דברי רבא בדף יז, שכוחו כגופו הרגיל משלם נזק שלם, ובצרורות הלכתא גמירי לחצי. אולם הרי"ף חולק על כך, וסובר שלבד מכיחו וניעו (וכן אבן המושלכת), שהם נעים לכיוון אליו שולחו - "ובהדי דאזלי קמוזקי" (דף ג:), הרי שסתם כוחו אינו כגופו, כמבואר מהשמטת הרי"ף את דברי רבא בדף יז, וכמבואר מגירסת ד"ת, שהברייתא בדף י "חמשה שישבו על ספסל אחד... ובא אחד...", מושמטת ברי"ף, וכמבואר מכך שהוא משמיט את המשנה "גץ שיצא מתחת הפטיש..." בסוף פרק הכונס (ועיין גם בדברי הרמב"ם בהלכות שכנים פרק יא הלכה ג לעומת הרי"ף בענין, וכן בהלכות חובל-ומזיק פרק ו הלכות י-יא לעומת השמטות הרי"ף בענין).

ומבואר משם וממקומות נוספים שיבואו בהמשך הדברים, שהרי"ף סובר שצרורות הוא תולדת האב התם, ולכן משלם מחצה, אלא ששונה הוא משאר התולדות בכך שהוא ממונא.

ומעתה יש לתור לשיטת הרי"ף אחר היסוד שלא היה ידוע מלכתחילה. ונראה שמעיקרא סברו שהתורה חייבה את האב התם רק בחצי נזק, משום שהנוק אינו שכיח, ונחלקו האמוראים האם יש בסיבה זו כדי לראות בתשלום זה קנס.

שהנה לדעתם, כל נזק הנגרם על-ידי בהמתו של אדם, אינו נזק ישיר של האדם, אלא גרמא. ואמנם, אף על פי כן חידשה התורה שני דינים: החידוש הראשון הוא, שאדם חייב בתשלום זה; החידוש השני הוא היותו ממונא. אולם כאשר מצאנו שוני - בנזק שאינו שכיח - שהתורה ענשה וחייבה שם רק בחצי נזק, יש מקום למחלוקת האם עונש זה נשאר בדין השני בעוצמתו והוא ממונא, או שמא יש למעט בחידושו והוא קנסא. והנה לפי הסבר זה, אין מקום לחלק בין התולדות השונות של האב התם, וצד אחד סובר שכולן ממונא, והצד השני סובר שכולן קנסא.

ולבסוף סברו שאמנם החיוב בחצי נזק נובע מכך שהנזק אינו שכיח, אולם עובדת היות תשלום זה קנסא או ממונא תלויה בגורם אחר. שהנה בדף ו: אומרת המשנה: "הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו - פטור מלשלם. נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו - פטור, לאחר הזמן - חייב". ומשם יש להסיק שאם הבעלים אינו מודע לכך שחל שינוי ברכושו, הוא פטור לגמרי מן הנזק, שהרי נזק זה דומה באופיו לאונס גמור ומכה בידי שמים.

והנה בגורם זה יש הבדל בין בעיטה לצרורות, שהרי יש צד לומר שסתם שורים אינם נגחנים, והבעלים אינו אמור לדעת שחל שינוי בבהמתו, והסברא נוטה להשוותו לכותל שנפל, ולפטור את הבעלים, ואם בכל זאת מצאנו שהתורה חייבה, יש לומר שחיוב זה שונה משאר תשלומי נזקין, והוא קנסא.

אמנם בנזק צרורות לא חל שום שינוי. בבהמה, ואין צד לראות נזק זה כאונס ומכה בידי שמים, לכן תשלום זה דינו כשאר תשלומי נזקים והוא ממונא. ומעתה אי-שכיחות הנזק גורמת לכך שהתשלום הוא מחצית הנזק בשני המקרים. אולם, השינוי הבלתי צפוי שחל במהות הבהמה, הוא הגורם לקנסא, במקום שחל שינוי כזה. וכאשר הגמרא אמרה "קסבר סתם שורים בחזקת שימור קיימי", היא הקדימה בהבאת מסקנת הסוגיה לפני שהביאה את המהלך המלא שלה.

והנה המתבונן בפירוש רש"י בדף טו, יראה שרש"י שינה מפירושו שבמסכת שבעות, ופירש שם כר"ף, וזו לשונו: "דהלכתא גמירי לה דממונא הוא", מפני שאף על פי שרש"י הכריע כרמב"ם ושאר הראשונים, שצרורות הוא תולדת רגל, סוגיה זו אינה מתאימה גם לדעתו, לשאר הסוגיות, וסוברת שצרורות תולדת קרן. וההבדל שבין השלבים הראשונים שבסוגיה, נעוץ בהבדלים שבין תלמוד ארץ-ישראל והתלמוד הבבלי, שתחילה סברה הסוגיה כירושלמי שצרורות הוא תולדת האב התם גם באופי התשלום, ובמסקנתו חידש הבבלי שיש לחלק בין התולדות.

תולדות קרן - צרורות (ב):

ומפני שרש"י התקשה, שאם מלכתחילה סברה הסוגיה שצרורות הוא תולדת רגל, כיצד התעלמה מהמשנה הסמוכה, האומרת שצרורות משלם מחצה?! ולכן סובר גם רש"י, שסוגיה זו רואה בצרורות תולדת קרן. וסובר רש"י שמכיון שזו הנחת יסוד המוסכמת, לא מסתבר שהסוגיא תחזור בה לגמרי מהנחתה; וגם במסקנתה הגדרת האבות והתולדות נשארה כשהיתה. אלא שדעתה כעת שהלכה היא שתולדת קרן זו היא ממונא.

והנה, המעיין בסוגית צרורות, בתחילת מסכת בבא-קמא, יוכח שהפליאה העצומה קיימת גם כאן. מדוע תרה הסוגיה בברייתות השונות, אחר מצב בו התולדה אינה דומה לאב, וכיצד מסכמת הגמרא "הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל", וכי נעלמה ממנה משנה מפורשת שצרורות "תולדת רגל" משלם רק חצי? וסובר רש"י שעל-כרחך גם סוגיה זו סברה מתחילה כתלמוד ארץ-ישראל, שצרורות אינן תולדות רגל, אלא תולדת קרן-האב התם, לכל דבר. וההלכה שאפשר שתתחדש היא שהתשלום הוא ממונא, וכפי שכתב רש"י בתחילת ד"ה בחצי נזק צרורות.

אמנם בסיום דבריו רומז רש"י לאפשרות נוספת (אותה כתב במפורש במסכת שבועות שההלכתא גמירי לחצי); שהנה רש"י סובר שרב פפא בעל המימרא "ויש מהן לאו כיוצא בהן" - על-פי שיטתו בדף טו - מוכרח לסבור שהלכתא גמירי לחצי. ולבד מהכרח זה, מן הראוי להתאים את שיטת רב פפא, לגירסת רש"י בבעיית רבי אמי בר ממל (דף יט) - ממנה מתבקש שהלכתא גמירי לחצי.

ואמנם בסוגיה במסכת שבועות דף לג, שם אין הנחת יסוד שצרורות הינו תולדת קרן, פירש רש"י על-פי דעתו להלכה, פירוש אחד בלבד - שהלכתא גמירי לחצי, שהרי צרורות הינו תולדת רגל (ושאר הדינים כרגל, מסברא).

חלק שני. הצורך בפירוש הרי"ף.

תירוץ קושית הרא"ש הראשונה.

ו. כיצד מכריע הרי"ף בבעיות הגמרא.

לפני שנרחיב בהסבר פירוש הרי"ף, נקדים ונביא קושיות נוספות על דברי הרי"ף מדברי הרא"ש בפרק שני (פסקה ב) וזו לשונו: בעי רבא: יש העדאה

לצרות וכו', תימה שרב אלפס ז"ל לא הביא הך בעיא דרבא...², מיהו תימה, למה לא הביא הך דרב אשי אם יש שינוי לצרות לרביע נזק, וסלקא בתיקו.

והנה המעיין בדברי הרי"ף בפרק ראשון, וזו לשונו: "וכולהו בין אבות בין תולדות מועדין מתחילתן נינהו, לבד מקרן דתם ולבסוף מועד הוא", יוכח שהרי"ף הכריע בבעיית רבא שכל התולדות (כולל צרות) מועדין מתחילתן חוץ מן הקרן; לפיכך מוכנת השמטה זו, ועיין פני-יהושע, ודוק.

ויש לשאול, כיצד פשוטה לרי"ף ההכרעה בבעיה זו? אלא שפתרון שאלה זו נעוץ בפתרון קושיית המפרשים על הגמרא בדף ג: "וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל... ואמאי קרי לה תולדה דרגל לשלם מן העליה, והא מבעיא בעי רבא... לרבא מבעיא ליה, לרב פפא פשיטא ליה. לרבא דמבעיא ליה... לפוטרה ברשות הרבים", שהקשו שהרי יתכן שרב פפא קרא לצרות בשם זה, מאותה סיבה שרבא קרא להן כך - משום שפטורים ברשות הרבים. ומדוע פשוט לגמרא בדעת רב פפא שמשלם מעליה.

וסובר הרי"ף, שידוע לגמרא, שהתלבטות רבא נבעה מכך שאף על פי שבעיטה וצרות הן תולדות האב תם, הסברא נוטה לומר שמכיון שזק הצרות שונה באופיו, יתכן ויהיו לו דינים שונים. ורבא לא פשט את ספיקו, שהרי - "וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה", והרי אין מקור מהמסורת שבידינו, לחלוקה בין צרות לבעיטה.

אולם לרב פפא הלכתא גמירי שפלגא ניזקא של בעיטה הוא קנסא, ואילו פלגא ניזקא של צרות הוא ממונא; וממילא נמצא המקור מהמסורת שבידינו, לפשוט את בעיית רבא. וכשם שפשטה הגמרא בדעת רב פפא את בעיית רבא הראשונה, שמשלם מגופו; כך פשט הרי"ף שזק "צרות" מועד מתחילתו ואינו מקבל העדאה.

כמו כן המעיין בפירוש רבנו חננאל בדף יט., יוכח שבעיית רב אשי קיימת רק אם "קיימא לן הלכתא חצי נזק". דהיינו אם נכריע כדברי רבא שבדף יז, שצרות הינו תולדת רגל, וממילא הלכתא גמירי לחצי נזק, האם נשליך דין זה גם על האב קרן: "ואם ישנה לא יתחייב אלא חצי של חצי הנזק שהוא רביע...".

2. השמטות הרי"ף הוקשו למעתיקי הרי"ף, ולכן בדורות מאוחרים תלו חסונות אלו בטעות סופר. והגמרות המושמטות הוכנסו לרי"ף. כדי לעמוד על נוסחת הרי"ף המקורית, יש לעיין בראשונים ובגירסת ד"ת.

תולדות קרן - צרורות (ב):

והנה מאחר שהרי"ף הכריע שצרורות הן תולדת קרן, וממילא אין שום הלכתא גמירי לחצי (כמבואר מהשמטתו את דברי רבא בדף יז) - פשוט שאין יסוד לשינוי לרביע נזק.

נמצא שהצורך שראה הרי"ף ב"פירוש" היה הן כדי להסביר כיצד פשטה הגמרא שלרב פפא משלם מעליה, ומדוע מכריע הרי"ף כפשיטות ז"ל, והן כדי להסביר כיצד פושט הרי"ף שצרורות אין מקבלים העדאה, (ומפני ש"מועד" ו"עליה" הם השלכות של "ממונא").

צורך נוסף ב"פירוש" עולה מהערת בעל היפה-עינים, וזו לשונו: "מהירושלמי כאן, ובשבת פ"ו משמע דפשיטא להו הכא דהווה כיוצא בהן, דטעמא לשם אבות משום דכתיבי בקרא". ומפירוש הרי"ף מבואר, שהירושלמי אינו מתלבט משום שלדידו כל התשלומים ממונא, (ולכן אף על פי שהירושלמי מתלבט אם יש העדאה לצרורות, ואם פטור ברשות הרבים, אלו דינים פרטיים, שאינם מהותיים. ועיין בדברי הרמב"ם בהלכות נזקי-ממון פרק א הלכה ו). אבל הבבלי שקיימא לו שפלגא נזקא הרגיל הוא קנסא, ונזק שלם הוא ממונא, ראה בחלוקה זו סיבה לתור אחר תולדה שאינה דומה לאביה באופן מהותי, והיא צרורות, שאף על פי שהנזק אינו צפוי, התשלום הוא ממונא.

ז. רב פפא מודה שחצי נזק של נגיחה הוא קנס.

והנה מתוך פירוש הרי"ף עולה, שרב פפא שאמר "יש מהן לאו כיוצא בהן", סובר שחצי נזק הרגיל של האב "תם" הוא קנס, ודוקא חצי נזק של צרורות - "הלכתא גמירי לה דממונא הוא". וזו פליאה עצומה, שהרי בדף טו אמרה הגמרא שרב פפא סובר שכל חצי נזק הוא ממון - מסברא - שסתם שוורים אינם כחזקת שימור (והגדרת האב קרן היא "כוונתו להזיק"), וכיצד יתכן שחזר בו מסברתו - "דחביבא ליה"?

אלא שהבנה אחרת זו בדעת רב פפא מתבקשת מן הש"ס. שהנה כבר ביארו הראשונים (ועיין תוספות ד"ה והשתא בדף טו): שלמאן דאמר קרן כוונתו להזיק, אין אב - "משונה", דהיינו בעל-חיים המזיק בדרך משונה פטור לגמרי. ואילו מדברי רב פפא בדף יט: ש"איכפל" לומר שבעל-חיים שאכל אוכלין הראויין על-ידי הדחק חייב ב"נזק שלם", משמע שכאשר אינו חייב נזק שלם, אף על פי כן ישלם חצי נזק כדין "משונה" (ועיין שם

3. שהרי לקמן בדף יז: לרבה היה פשוט כצד אחד בהתלבטות אי בתר מעיקרא אזלינא, ואף על פי כן לא פסקו הרי"ף והרמב"ם כפשיטות זו, ועיין רא"ש שם.

ברש"י שנדחק לתת הסבר אחר למשנה בדברי רב פפא, מההסבר שנתן למעלה במשנה).

וכמו כן מתבקשת מהגמרא בריש דף כב ("הכלב והגדי שדילגו"), המחייבת לדעת רב פפא חצי נזק ב"משונה" - אף על פי שאין כוונתו להזיק (וביחוד לגירסת תוספות שרב פפא עצמו אומר "ומאי פטורים... וחייבין בחצי נזק").

אלא שעל כרחק, הסוגיות בפרק שני ובתחילת המסכת קיימא להן שלשון המשנה "והניזק והמזיק בתשלומין" - מכריחה לדעת רב פפא (ולדעת הירושלמי) שיש מקרה שבו הניזק "משתתף" בתשלום הנזק (והיה נראה לו דחוק לומר שהמשנה מדברת שנית ב"פחת נבילה" - "חדא בתם וחדא במועד"), ומכח הכרח בלבד - העלה שפלגא נזקא ממונא, על אף שהסברא נוטה שהוא קנסא.

אבל אחר שהתקבלה הידיעה שאפשר לחלק בין תולדות הקרן ואפשר לומר שפלגא נזקא של צרורות הלכתא גמירי לה שהוא ממונא, סר ההכרח. ומעתה רב פפא מעמיד את הפיסקה "והניזק והמזיק בתשלומין" - בצרורות, ואילו בנגיחה נוטה הוא אחר הסברא שסתם שוורים בחזקת שימור, ותשלום זה הוא קנס, וקיים אב "משונה".

ובאמת המעיין בדרך שבה מובאת מחלוקת רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע בדברי הרי"ף (דף ו. מדפי הרי"ף), יווכח שהרי"ף מביא ירושלמי ו"בונה סוגיה" שממנה אפשר להסיק שאף רב פפא סובר שחצי נזק של נגיחה הוא קנס לולא ההכרח, (שלקמן נמצא לו הפתרון) - סוגיה החסרה בש"ס ועל פיה ניתן להבין את הסוגיות בתחילת המסכת ובפרק שני, שקיימא להן שאף רב פפא סובר שפלגא נזקא של נגיחה הוא קנסא וקיים אב "משונה".

ואמנם דעת הרי"ף שרב פפא סובר במסקנתו שהגדרת קרן היא "נזק משונה" (וכולל את הצרורות בקרבן); אולם לדעת שאר הראשונים מתבקש שהגדרה היא "פעולה משונה"⁴.

4. לפי דרכנו, שהרי"ף אינו מתחשב בפעולה, אלא האם הנזק שכוח או משונה, תתורץ קושית הראשונים, מדוע פסק הרי"ף את תאני רמי בר יחזקאל (בדף ז: מדפי הרי"ף וע"ש). וזאת מפני שהבין שבמסקנתה סוברת הסוגיא כירושלמי המחלק לפי סבירות הנזק כמבואר שם בתחילת פרק שני. ולכן במצב שצפוי שהתרגול יקרא וכלי הזכוכית ישבר נידון הנזק כדין רגל, ומשלם נזק שלם.

חלק שלישי. "אורחיהו" כתחליף לדרשת "וביער בשדה אחר"

תירוץ קושית הרא"ש השלישית.

ח. כיצד יתכן שתולדת הקרן (צרורות) פטורה ברשות הרבים.

הפתרון לשאלה זו נעוץ בהבנת הפטור שנתנה התורה לשן ורגל ברשות הרבים, והנה בדף כ. מובאת דעת אילפא ורב אושעיא, המחייבים במצבים מסוימים שן ורגל ברשות הרבים. חזו לשונו של רבנו חננאל שם: "עמדה ואכלה חייבת, ותרצה רבא בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב כרשות הרבים, שאינה יכולה לאכול כשהיא מהלכת... אבל אם היה נמוך... פטורה, דהיינו אורחה".

ובדף בא: אמרה הגמרא למסקנה שדין זה נתון במחלוקת תנאים, וכלשונו של רבנו חננאל שם: "לרבי מאיר ורבי יהודה לא שנא להו... - הכל ברשות הרבים אינה משלמת אלא מה שנהנית. ורבי יוסי ורבי אלעזר אומרים - אינה פטורה ברשות הרבים אלו כעין דרכה...". דהיינו לרבי מאיר ורבי יהודה הפטור ברשות הרבים הוא מגזירת הכתוב, ואין לתלות אותו בסיבה מיוחדת. ואילו לרבי אלעזר ורבי יוסי התורה גילתה שבמקום שבעלי הרכוש יודעים שקרוב לודאי שרכושם יפגע, הם פשעו בנפשם.

ומעתה לשיטתם, אדרבא, שן ורגל חייבים, אלא שהתורה גילתה דרכם את קיומה של סברא הפוטרת בנוקים במקומות הנמוכים ברשות הרבים וכדומה, שהמשנה ממנהג העולם, לא מפוצה. וכפי שכתב הרמב"ם במורה-נבוכים חלק ג פרק מ: "שהוא ענין שאי-אפשר לשומרו. ומי ששם דבר ברשות הרבים הוא שפשע בנפשו ונתן ממונו לאיבוד...".

נמצאנו למדים מן התורה, על-ידי שן ורגל, סברת פטור. ולכן מי ששם רכושו ברשות הרבים במקום שהוא אמור להיפגע על-ידי שן ורגל, נתן ממונו לאיבוד וגם אם יפגע על-ידי צרורות (תולדת הקרן) יהיה בעל הבהמה פטור.

ואמנם לגבי הבעיטה שאף היא תולדת קרן, פסקו הרי"ף והרמב"ם כרבא (דף כד:), המחייב ברשות הרבים גם במקום שבעל הרכוש הניזוק פשע בנפשו, מפני שהיא פעולה משונה, והמשנה ובא אחר ושינה בו - בפעולה משונה, חייב. אולם המשנה ובא אחר ושינה - בחוסר שמירה, פטור (כמבואר בסוף פרק ב מהלכות נזקי-ממון, ובפרק ו מהלכות חובל-ומזיק הלכה ה).

נמצא שעל הצד שצרורות הם תולדת רגל, כל השיטות החולקות בסיבת הפטור בשן ורגל ברשות הרבים, מודות שאף צרורות פטורים ברשות

הרבים. אולם על הצד שצוררות הן תולדת קרן, רק השיטה הסוברת שהפטור בשן ורגל ברשות הרבים הוא אך מטעם "אורחיה" - פשיעת הניזוק, תפטור אותן ברשות הרבים.

ט. מחלוקת אחרת בין חכמים לרבי טרפון.

אחר שהגענו למסקנה שהסוכרים שצוררות הן תולדת קרן, סוברים בהכרח שהתורה גילתה על-ידי "וביער בשדה אחר" את סברת פשיעת הניזוק, יש לחקור האם לדעתם נותר דין יחודי בשן ורגל בדוקא, אשר חיובם הוא רק ברשות הניזוק, או שלשיטתם אין יחוד בשן ורגל, אלא שהתורה גילתה דרכם את הסברא הפועלת באופן שווה בכל אבות הניזוקין?!

ולכאורה אפשר לפשוט את בעייתנו מן המשנה בדף כד: "שור המזיק ברשות הניזוק... רבי טרפון אומר: נזק שלם, וחכמים אומרים: חצי נזק. אמר להם רבי טרפון: מה אם במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור, החמיר עליהן ברשות הניזוק לשלם נזק שלם; מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק וכו', אמרו לו: דיו לבא מן הדין להיות כנדון וכו'". ומבוארת הסכמה בין התנאים שקיים דין מיוחד דוקא לשן ורגל ברשות הרבים.

והרי לשיטה שצוררות הן תולדת קרן, ואף על פי כן פטורים ברשות הרבים, החלוקה למצבי פטור וחיוב ברשות הרבים אינה למשפחותם - לבית אבותם, אלא על-פי הכלל האומר שאם הניזוק שינה והמזיק לא שינה, - פטור המזיק⁵.

אולם לפני שנתור אחר הנפקא-מינא המתבקשת מן המשנה, נבאר ירושלמי תמוה. שהנה הדיון במשנה הנידונה מסתכם בירושלמי בזה הלשון: "אמר רבי יוחנן: דרבי טרפון היא! דרשות הניזוק רבי טרפון אומר נזק שלם, וחכמים אומרים חצי נזק". וכתב שם הפני-משה: "לא שייכא הכא אלא לעיל פרק קמא הלכה ד, דסתים שם התנא כרבי טרפון דהכא, וכדגריס לה התם, ואגב מייתי לה הכא, וכך דרך הש"ס הזה".

דהיינו, הפני-משה אומר שמימרא זו - יש חידוש בהבאתה על המשנה בפרק ראשון שבה כתב התנא דין בסתם, והיה חשוב להדגיש שזו דעת

5. משנה זו המביאה הסכמה כללית לפטור מיוחד בשן ורגל קשה ביותר לשיטת האמוראים בדף כ., הפוטרים גם בהמה שאכלה כסות וכלים ברשות הרבים, שלדעתם גם בפעולה משונה פטור המזיק כשהניזוק שינה. אמנם עיין בגישות השונות בירושלמי דף ט, וראה בהערה הבאה.

תולדות קרן - צרורות (ב):

רבי טרפון המובאת כמשנה בפרק שני, ורבי טרפון וחכמים - הלכה כחכמים. אולם לכאורה אין שום הגיון לומר על משנה המזכירה במפורש את המחלוקת, ומבארת שחכמים חולקים על רבי טרפון, שהדעה המזכרת כאן היא דעת רבי טרפון.

והנה תירוץ הפני-משה הותיר את הירושלמי תמוה מאד, כמבואר למעייץ. ומתבקש שהירושלמי כבבלי אינו אומר מילי בכדי, אלא שהירושלמי, ירושלמי הוא, ונקט לישנא קלילא. וסובר הירושלמי כסוגית "אורחיהו" בבבלי בדף כ., שחלוקת הפטור ברשות הרבים אינה לבית אבותם, וחכמים המזכרים במשנה ומודים בעיקר הדין לרבי טרפון - שקיימת דוקא בשן ורגל דרשת "וביער בשדה אחר", - אין הלכה כמותם, שהרי הם בשיטת רבי טרפון⁶.

והרי"ף שסובר שמסקנת הבבלי היא כירושלמי, שצרורות הן תולדת קרן, הכריע כשיטת "אורחיהו", ולכן השמיט את בעיית "מתגלגל מהו" בדף כ., אף על פי שלפי רבנו חננאל סלקא בתיקו. וכך כתב רבנו חננאל: "בעי רבי זירא: מתגלגל מהו? כגון דקאי ברשות היחיד. וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד מאי, בתר עקירה אזלינן ופטור, או בתר היזיקא וחייב?... ובעיא דרבי זירא לא איפשיטא, ודינה כדין תיקו". דהיינו רבי זירא מתלבט האם אף על פי שהבעלים הניחו את פירותיהם ברשות הרבים - "ופשעו" בהם, מכיון שהבהמה נטלתן ואכלתן ברשות הבעלים יש מקום לחייבם מצד "וביער בשדה אחר". וסובר הרי"ף שאחר שפשטנו שצרורות הן תולדת קרן, ממילא אין חשיבות היכן אכלה הבהמה את הפירות, ומכיון שהבעלים פשעו ברכושם, פטור המזיק, - שיטת "אורחיהו".

כמו כן בדף כג, כאשר שאלה הגמרא מדוע חייב בעל הכלב לשלם על החררה שנטל כלבו - "אלימא דאכלה בגדיש דעלמא, הא בעינן - וביער בשדה אחר - וליכא"; ותירצה: "לא צריכא דאכלה בגדיש דבעל חררה". השמיט הרי"ף סוגיה זו⁷, שפסקה הרמב"ם ושאר הפוסקים, שהרי לשיטת "אורחיהו" הגורם הקובע היחיד הוא פשיעת הבעלים, ומכיון שהבעלים לא פשעו בחררה, חייב הכלב אף על פי שנטלה ואכלה בגדיש דעלמא.

אישור נוסף להבנה זו בדברי הרי"ף אפשר לראות מהדרך בה מובאת המשנה דלעיל בדבריו, למרות שבדרך-כלל הרי"ף אינו מניף ידו על גוף

6. לפי דרכנו אין צריך לשנות הגירסא בירושלמי בדף ט. - "טעמא דרב הושעיא אין קרן ברשות הרבים", ועיין שם.
7 עין הערה 2 לעיל.

המשניות. המשנה הנ"ל מובאת בדברי הרי"ף רק בחלקה הראשון, וזאת כדי שלא נטעה מקריאת החלק השני, שחכמים מודים שקיים פטור מיוחד בשן ורגל ברשות הרבים (וכפי שנקט הירושלמי שחכמים של המשנה, הם בשיטת רבי טרפון - ואין הלכה כמותה).

כמו כן, כשהרי"ף מביא את הסוגיה בדף יד - חצר שאינה של שניהם - מחלקה הראשון הוא משמיט את דרשת "וביער בשדה אחר". דהיינו, הרי"ף "מסביר" מדוע קבע לפני כן "הילכתא" - כירושלמי, שהרי פסק כסיעת האמוראים שלדעתם רק לרבי טרפון קיימת דרשה זו, ולשיטתם גם בשדה אדם שלישי, אם הבעלים לא סיכנו את רכושם, יתחייב המזיק ואפילו בשן ורגל.

ובעצם, שם (דף ה: מדפי הרי"ף) מקדים הרי"ף ו"מסביר" מדוע ישמיט לקמן את בעיית "מתגלגל", ואת דין "דאכלה בגדיש דבעל חררה", וכן את חציה השני של המשנה בדף כד, שכן "אורחיהו" הוא תחליף ל"דרשת" "וביער בשדה אחר"⁸.

י. הכרעת הפוסקים.

והנה גירסת הרמב"ם ושאר הראשונים היא כנדפס אצלנו בדף יט: "היתה מהלכת במקום שאי-אפשר לה אלא אם כן מנתזת, ובעטה והתיזה מהו, כיון דאי-אפשר לה אורחיה הוא, או דילמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרורות?"⁹.

והנקודה המרכזית העולה מגירסא זו היא, שמתוך התלבטותם בשינוי לצרורות, מבואר, שפשוט להם שצרורות רגילים הם תולדת רגל (כמבואר בפירוש רבנו חננאל בשינוי לצרורות), והכריעו כהבנת רבא בדף יז שכוחו כגופו, וממילא הלכתא לחצי נזק, ומעתה פשוט שכל שאר הדינים כרגל: תשלום מעליה, ואין העדאה, ואי מודה לא מיפטר, ופטור ברשות הרבים.

8. ועיין ברא"ש שם שהקשה על הרי"ף. ולפי דרכנו מבואר מדוע קבע הרי"ף הלכתא לפני הביאו את דברי רבי טרפון, וכן ההשמטות דלקמן.

9. ומתוך גירסה זו עולה שב"שינוי לצרורות" יש שני ספיקות. א] ספיקו הראשונה של רב אשי, האם במקום שברור שהבעיטה היא פעולה משונה והיא תולדת קון, האם ה"הלכתא גמירי לחצי נזק" קיימת גם באב זה, והתשלום יהיה רביעי. ב] האם בעיטת צרורות והתזתם היא פעולה משונה, או שמא היא חלק מאורח-החיים של הבהמה, ודוקא כאשר הבהמה בועטת בקרקע ומבצעת פעולה משונה, יש לדון את הצרורות כתולדת קון. והכריע הרמב"ם (בפרק ב מהלכות נזקי-ממון הלכות ה-ו), שבמקום ששני הספיקות הם לרעת הניזק, תועיל תפיסה רק ברביעי (בדומה לדרך שהכריע רב אסי את ספיקותיו בדף ט, ועיין שם בפירוש רבנו חננאל).

תולדות קרן - צרורות (ב):

כמו כן אין הכרח לפסוק כשיטת "אורחיהו", והמשנה בדף כד כפשטותה, והלכה כאותם חכמים הסוברים שיש דרשת פטור מיוחדת לשן ורגל - "וביער בשדה אחר". ולכן פסק הרמב"ם שחייב רק כשאכלה "בגדיש דבעל חררה"; ופסק שבחצר שהיא לזה ולזה ושוורים ורק לאחד לפירות, חייב בעל הבהמה כשאכלה את פירות האחר; ופסק שבעיית רבי זירא "מתגלגל מהו" - דינה כ"תיקו". דהיינו, אף על פי שקיימא לן שיש דין "וביער בשדה אחר", והבהמה אכלה את הפירות בשדה הבעלים, מכל מקום, אם נטלה אותן מרשות הרבים, הרי הבעלים "פשעו" בהם, ואולי יש מקום להתחשב בגורם זה, ולכן דינה כדין "תיקו".

כמו כן מבין הרמב"ם וראשונים נוספים בדרך שונה את שיטת "אורחיהו" של האמוראים בדף כ, ולדעתו שיטתם מגדירה גם ברשות הרבים שטחים המוגדרים כ"רשות הניזק". ואם הבהמה תעלה ותיכנס לתוכם תהיה חייבת, שהרי כעת מתקיים בה "וביער בשדה אחר".

הרי"ף הכריע שמסקנת הבבלי כירושלמי, שהחלוקה לאבות היא על-פי סבירות הנזק, ולכן צרורות הן בעצם תולדת קרן, והלכתא גמירי לממונא. ואילו הרמב"ם הכריע שמסקנת הבבלי שהחלוקה לאבות היא לפי אופן הפעולה המזיקה, ולכן צרורות הן תולדת רגל, והלכתא גמירי לחצי נזק.

לכן, הלכות רבות התלויות במחלוקת זו והושמטו מהרי"ף על-פי הכרעתו, נפסקו על-ידי הרמב"ם, והן:

1. כוחו כגופו. (רמב"ם, הלכות שכנים פרק יא הלכה ג, לעומת הרי"ף בענין; הלכות חובל-ומזיק פרק ו הלכות י-יא, לעומת השמטת הרי"ף את המשנה בסוף פרק הכונס ושאר השמטות).

2. שינוי לצרורות לרביע נזק.

3. אכילה בגדיש של בעל חררה הכרחית.

4. לזה ולזה לשוורים ורק לאחד לפירות חייבת.

5. כאשר נטלה הפירות מרשות הרבים ואכלתן בחצר הניזק, ספק בדיון.

6. תרנגול שהכניס ראשו לכלי זכוכית שבו זרעונים ותקע בו ושברו, וכן בהמה המהלכת במקום שודאי ינתזו צרורות, לרי"ף נזק שלם ולרמב"ם חצי.

גירסת והכרעת שאר הראשונים היא כרמב"ם, אלא שלדעתם כל הסוגיות סוברות שצרורות הן תולדת רגל, ולכן הוצרכו לתרץ במספר אופנים את הסוגיה בדף יח, שם מתלבט רבא האם יש העדאה לצרורות,

והאם משתלם מגופו. וכן הוצרכו לתרץ את פליאת הגמרא מדוע תולדת רגל נקראת "תולדת רגל".

ולשיטת הרמב"ם (ומסתבר שגם לשיטת רש"י במסכת שבועות), התלבטות רבא בדף יח היתה האם החלוקה לאבות היא על-פי סבירות הנזק - וצרורות הן תולדת קרן, או על-פי אופי הפעולה המזיקה - וצרורות הן תולדת רגל; ובדף יז מובא שרבא הכריע שעל-פי אופי הפעולה - והלכתא לחצי נזק, ולגירסתו בעיית רבי אבא בר ממל מתאימה להכרעה זו. לכן לדעת הרמב"ם נפשט שצרורות משתלם מעליה והוא מועד מתחילתו כרגל (ולשיטת שאר הראשונים אין ההכרעה פשוטה).